

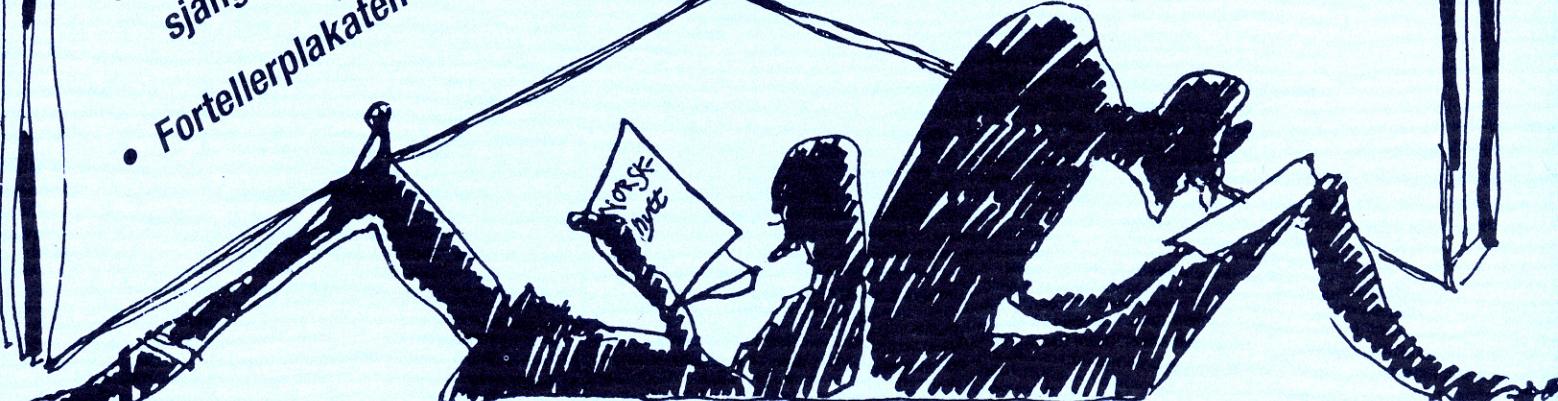
— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

Norsknytt

ISSN 0801 5368

- Tid for fortelling
- Forny språket ditt – det er vår
- «Godbitark» styrker elevenes språklige selvfølelse
- Bli kjent med Olav Duun gjennom anekdoter
- Forløpsfortellingen – den mest brukte sjangeren i skolen
- Fortellerplakaten

- Alt kan sies på norsk
- Stemninger, muntlige aktiviteter
- Den store ordjakta
- Detaljer gjør leseren nysgjerrig
- Norskryss, nynorsk 2 - 02
- Norskryss, bokmål 2 - 02
- Tentamen i norsk, bokmål
- Syng og skriv: Dialektvise fra Namdalen

Norsknytt har fått egen internettseite
www.norsknytt.no

E-post: post@norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKNYTT
Abonnement
Våre lydkassetter

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/91 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-
Årgang 2001:	«Norsknytt 1/01, 2/01, 3/01 og 4/01»	200,-

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

**Send bestilling til: NORSKNYTT
PB 303
7601 LEVANGER**

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 425,- PR. ÅR.

NR 2 - 2002 (91)

MAI

28. ÅRGANG

Tid for fortelling

Fortellinger er livsviktige for folk. Fortellinger hjelper oss med å se sammenhenger og finne løsninger. Det sa de gamle greske vismenn for mer enn 2000 år siden. «Fortellinger om det som kunne ha skjedd, er sannere enn det som har skjedd», sa Aristoteles (384-322 f. Kr.). Mennesket har til alle tider hatt behov for å se forbindelsen mellom de livsbrokkene (livstemaene) det opplever. Fortellingen hjelper oss med det. Vitenskapen kommer til kort her.

I dagens medier er det liten plass for fortellinger. Nå skal alt dreie seg om nyheter, som egentlig ikke angår oss – hvis vi skal være ærlige. Radiokanalen P1 har 31 dagsnyttsendinger per døgn. Innimellom disse faste nyhetsbulletinene utdypes nyhetene i «sekkeposter» som «Her og nå», «Dagsnytt 18» og andre magasiner av ymse slag. Det finnes tydeligvis altfor få nyheter til å fylle sendingene. Derfor blir de fleste såkalte nyheter vridde og vrengt på og gjentatt hele døgnet. Det er kjedelig det.

Signaler i tiden tyder på at sansen for den gode fortellingen er voksende. Den store oppmerksomheten som Harry Potter og Ringenes herre har fått både i film- og bokversjon taler sitt tydelige språk om det.

Bestselgeren siste boksesong, «Halvbroren», tyder på at folk liker å lese store fortellinger. Framtidsforskere sier at når folk snart er lei av det evinnelige nyhetsmaset, blir det igjen tid for fortellinger.

Gjennom å høre, lese, fortelle og skrive fortellinger får elevene kunnskaper om sjangeren fortelling. De blir kjent med fasene i fortellinga (se side 10) og de litterære virkemidlene som kan knyttes til ei fortelling og gjøre den bedre. Men først og fremst gir den gode fortellinga positive opplevelser som spenning, glede og gjenkjennning. Fortellinga er i følge L97 den episke sjangeren som skal spille hovedrollen i norskundervisningen på 8. årstrinn. I dette våronummeret av Norsknytt gir vi fortellingen stor plass.

Alt kan sies på norsk

Nå og da hører vi at norsk er ordfattig sammenlignet med for eksempel engelsk. Språkvitenskapsfolk er uenig i denne påstanden. Alt vi har behov for å si, kan vi si på norsk. Det er den enkelte språkbruker det kommer an på. Rett nok har engelsk flere ord innenfor enkelte spesialfelt som til dømes måten å sparke fotball på. Her finnes det 30-40 ulike ord. Til gjengjeld har norsk språk nær 50 ord som beskriver forskjellige fjellformasjoner, tind, nut, berg osv. Samisk språk har om lag 30 ord for ulike sorter snø.

Morsmålet er «hjertespråket». Et språk vi ikke har lært fra vi var små, blir alltid et fremmedspråk for oss. Tenk over hvilket språk du drømmer på, du tenker og skaper på. Hvilket språk er du radd, glad og ulykkelig på? Hvilket språk vil du bruke dersom du blir svært syk og ble sendt til lege og sykehus? Hvilket språk spørker, tulter og tøyser du på?

Det er sagt at når spioner skal avsløres, blir de spurta om barneregler og barnesanger. Selv om de som voksne tror de behersker et fremmedspråk perfekt, mangler de noe av barnelærdommen i det fremmede landet. For å minne elevene om at de først og fremst bør bruke morsmålet, har vi i dette Norsknytt satt inn noen ordkupper med gode norske ord som dekker innholdet i tekster like godt som importerte engelske ord. Norsk er tross alt best for nordmenn!

Kryssordvinnere 1 – 2002

Nynorsk

Svein Fjermestad, 8., Vigrestad ungdomsskole, 4362 Vigrestad

Lars Kristian Midtbø, 8A, Sokndal ungdomsskole, 4380 Hauge i Dalane

Ole Skaufel Ringen, 8B, Dovre ungdomsskole, 2660 Dombås

Kristoffer M. Gløsen, 10B, Selfors ungdomsskole, 8613 Selfors

Bokmål

Ingrid Amundsen, 9A, Rognan ungdomsskole, 8250 Rognan

Isabelle Haugan, 9A, Smestad ungdomsskole, 2615 Lillehammer

Isabelle H. Ervall, 8D, Stokkan ungdomsskole, 7500 Stjørdal

Dag K. Stordalen, 8A, Røyken ungdomsskole, 3440 Røyken

Takk for kryssordløsninger. De fleste sier at vanskegraden er middels. Det er tydeligvis vanskelig å sette tegn rett. Svært mange elever har hatt vansker med å løse tegnsettingsoppgaven (i bokmålkrysset) rett. Hermetegn, kolon, spørretegn og komma er ikke lett å plassere korrekt.

Minn elevene om at de må skrive navnet sitt slik at det er leselig. Uttrukne løsninger med navn som ikke kan tydes, går i papirkorga.

Takk for oppmunrende kommentarer som fulgte med kryssordbreva. Slikt gir kveik og inspirasjon til det videre arbeidet med bladet.

La elevene få del i fortellerfellesskapet

Alle har forhåpentligvis opplevd den gode og trygge følelsen det gir å være en del av et fellesskap. En dyktig forteller kan med sin fortellerkunst skape et helt spesielt fellesskap, et språklig og kulturelt fundert fellesskap. Det gir en oppløftet stemning og skapende stillhet. Vi kan kalte det et fortellerfellesskap. Fortelleren makter ved sin fortellerkunst å skape en fellesskapsfølelse ikke bare mellom seg selv og de som lytter, men også mellom lytterne innbyrdes. Enkelte påstår at et slikt fortellerfellesskap er den sterkeste type fellesskap som fins.

De av oss som har vært så heldige å ha en lærer som var en god forteller eller oppleser, har opplevd fortellerfellesskapet som gyldne øyeblikk. Mange har sagt at det de husker best og med størst glede fra skolen, er lærerens forteller- eller høytlesningsstunder.

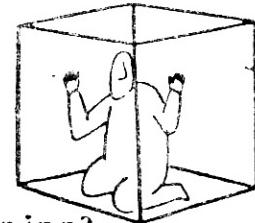
Elevene må oppmuntres til å fortelle. Emner kan med stor fordel hentes i litteraturen.

Læreren kan lese små utdrag av teksten som elevene skal lese. Så stilles spørsmål: Hva tror dere teksten handler om? Hvordan er de personene vi skal møte? Hvordan ser de ut?

Foregår handlinga nå eller for hundre år siden? Pirrende små appetittvekkere fra teksten sammen med noen spørsmål stimulerer fantasiene og vekker fortellertrangen. La elevene først øve seg i å fortelle til hverandre to og to, senere til større grupper og til slutt framføre for hele klassen.

Husk at elevenes nysgjerrighet er lærerens beste støttespiller. Læreren må ta godt vare på denne støttespilleren, ikke minst når det gjelder å gi elevene stoff som kan stimulere fantasiene og lokke fram fortellergleden. Når elevene forteller og lytter til hverandre, skjerpes konsentrasjonsevnen og hukommelsen samtidig som fantasiene utvikles. Elevene må få muligheter til å utvikle seg som fortellere.

Forny språket ditt – det er vår

Avløserord for god:

behagelig	skjær
bekvem	vektig
deilig	dyktig
velsmakende	evnerik
delikat	flink
lekker	habil
lystbetont	kyndig
frisk	anerkjent
sunn	ansett
ubedervet	fin
ufordervet	fornem
rett	djerv
riktig	verdigfull
tilbørlig	akt(verdig)
grundig	hederlig
ordentlig	rettskaffen - sindig
skikklig	moralisk
anseelig	respektabel
stor	pen
drabelig	sympatisk
døy	tiltalende
durabelig	artig
kraftig	hosflig
brukbar	edel
egnet	gentil
nyttig	nobel
skikket	fortjenstfull
fordelaktig	lojal
(formål)sjennlig	pålitelig
hensiktsmessig	grei
tilfredstillende	real
probat	solid
velprovd	traust
virkningsfull	troverdig
gagnlig	ærlig
gunstig	all right
heldig	alle tiders
lykkelig	gasta
bra	glup
fortreffelig - trinnlig	grepa
fullgod	grom
patent	blid
flott	elskelig
fremragende	elskverdig
før	godlidende
glimrende	hjertelig
mesterlig	mild
overlegen	nådig
utmerket - sokt	snill
ypperlig	vennlig(sinnet)
briljant	godhjertet
eminent	hjertegod
prima	menneske(kjærlig)
super(b)	nestekjærlig
blomstrende	oppofrende
innbringende	uegenyttig
lønnsom	varmhjertet
florisant	altruistisk
profitabel	
ekte	
gedigen	
lodig	
ren	

(Cappelens synonym-
mordbok 1981)

Bruker du de samme orda år ut og år inn?

Språket du bruker er en viktig del av personligheten din, mye viktigere enn for eksempel klær og frisyre. Hver enkelt av oss har sitt spesielle språk og sin særegne måte å bruke språket på.

Er du like nøyne med å forbedre og fornye språket ditt som klærne og frisyren? Husk at du har en meget stor «ordgarde-robe» til disposisjon. De store ordbøkene inneholder mer enn 300.000 ord. Det kan være velgjørende å fiffe seg opp nå og da. Dét skulle ikke være nødvendig å bruke forslitte uttrykk som kjempetøft, rimelig bra o.l. I marginen ser du at det finnes en mengde avløserord for god.

Ordbøkene minner deg om ord du kan bruke

Alle som bruker språket, har nytte av ordbøker. Rettkskrivingsordbøkene viser deg korrekt skrivemåte. Synonymordbøkene gir god hjelp til å variere språket. I tillegg til disse ordbøkene fins det en rekke andre som gir deg spesiell hjelp, for eksempel dataordbok, forkortingsordbok, skjellsordbok og mange flere. Husk også at lesing av fag- og skjønnlitteratur gir deg mange nye ord. I tillegg får du gode leseopplevelser.

Velg de rette orda

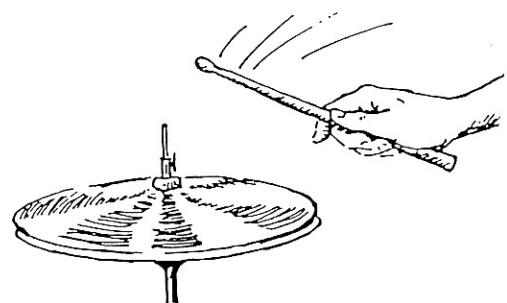
1. Skriv ned synonymer til å gå. Bruk tre minutter. Hvem fant flest?
2. Se på ordsamlinga i marginen. Velg fem ord som du vil bruke når du skal
 - a) karakterisere en god kamerat.
 - b) beskrive favorittmaten din.
 - c) ønske en venn en god ferietur.Du kan gjerne bruke andre ord enn dem som står i ordsamlinga.
3. Lag en fyldig reklametekst eller annonse for en vare der du bruker et variert utvalg av synonymer for god.
4. Min ønskeattest. Skriv en attest som du ønsker å få.
5. I ordsamlinga finner du sikkert noen ord som du ikke har sett før. Skriv ned fem slike ord og drof den spesielle betydninga av disse orda i klassen.

**Henrik Wergeland (1808-1845)
brukte 58.000 ord**
Oppellingen viser at Henrik Wergeland brukte ca. 58.000 ulike ord. Knut Hamsun tok i bruk 33.000-34.000, mens den engelske dikteren William Shakespeare benyttet ca. 29.000 ord i diktinga si. Alle språk rår over en utrolig stor uttrykksform bare språkbrukerne finner fram til orda.

"Godbitark" styrker elevenes språklige selvfølelse

Det går an å finne språklige godbiter i alle elevtekster. Men en kan ikke være kresen i en slik sammenheng, en må minne seg selv om at selv i de bitte små godbitene, finnes det en anelse søtsmak.

Godbiter finnes i alle tekster

I forbindelse med at elevene får tilbake større skriftlige arbeider, kan det nå og da være nyttig at læreren gir elevene et "godbitark". Godbitene er hentet fra elevenes tekster. Utvalget bør være variert. Det er viktig at alle elevene er representert med noen ord på arket. Det styrker samholdsfølelsen i klassen samtidig som det bidrar til å bygge opp den enkelte elevs språklige selvfølelse.

Litterære virkemidler

Språklige godbiter kan være heldig bruk av litterære virkemidler, som sammenligninger og metaforer, gjentakinger, kontraster, besjeling, in media res, historisk presens, allusjoner, retoriske spørsmål, Dempere, ironi, forskjellig typer rim og rytme m.m. Andre godbiter som hører heime på "godbitarket", er vellykkede formuleringer, artige replikker, treffsikre ord og vendinger, fantasifull synonym-, antonym- og homonymbruk, selvkonstruerte ord-sammenstillinger som fungerer godt, bruk av lydhermende ord, rett tegnsetting for eksempel i direkte tale m.m. Vi kan ikke forlange at alt skal være perfekt og originalt for å komme med på "godbitarket", da ville det blitt bortimot umulig å sette opp et "godbitark". Et ord-språk, en vits eller et lite vers fornustig og treffende plassert i en tekst, er også en godbit.

Negativ oppleveling

De positive pedagogiske tankene som ligger bak ideen om et "godbitark", har dessverre ikke vært særlig framtrædende i den tradisjonelle norskundervisninga. Mange ser nok for seg norsklæreren som kommer med den store stilbunken under arma. Mange timer har han brukt på rettearbeidet, som han ofte har følt som en frustrerende syssel. Nå har han notert "språkblomster" og negative språklige utvikster fra stilene. Disse blir slynget utover klassen til skrek og advarsel. Som oftest var slik stiligjennomgang en negativ oppleveling for de fleste elevene. De dyktige stilskriverne som fikk sine "verk" opplest, minnes kanskje norske mene med glede.

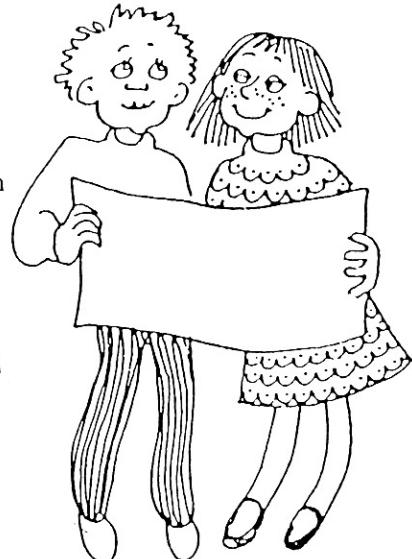
Vi lyssetter positive trekk

Når vi prøver å lyssette de positive trekkene i elevarbeidene, "belønner" vi ikke bare elevene som har skrevet godbitene. Vi minner samtidig de andre elevene i klassen om noen muligheter for å bli bedre språkbrukere. Derfor er det verdifullt å knytte oppgaver til "godbitarket". Noen eksempler på oppgaver står nederst på den følgende siden.

- Et barn som blir oppmuntret, lærer seg tillit.
- Et barn som blir satt pris på, lærer seg å være tilfreds med seg selv.

Eksempel på godbitark (utdrag)

- 1 Snørret hang som et lysegrønt ellevetall under nesen på den lille gutten.
- 2 Jeg spør: Hvorfor er ungdom så vettløse at de velter i seg store mengder av den usunne Coca-Colaen?
Jeg spør: Hvorfor bruker så mange ungdommer helsefarlig snus?
Jeg spør: Hvorfor drikker ungdom alkohol selv om de vet at det er farlig?
- 3 Skuddsterke "Steinspillere" senket "Stål".
- 4 Når vårsola flommer
og trekkfugler kommer,
ja, da blir jeg glad.
- 5 Hun la på sprang, hylte som ei operasangerinne med bisvermen etter seg.
- 6 Plutselig spretter det opp en liten grønn frosk og kvekker:
"Hvor skal dere hen da?"
- 7 Den finkornede strandsanden gled kilent mellom tærne når han gikk.
- 8 Det var som om grusen på sjøbunnen ble levende når båten laget klare bølger. Bunnen beveget seg liksom i takt med bølgene.
- 9 Du har en spesiell plass i mine tanker,
du har en spesiell plass i mitt sinn.
Du har en spesiell plass i mitt hjerte,
der ingen andre slipper inn.
- 10 Han barsket seg opp, rettet litt på sveisen og vagget oppover trappa.
- 11 Han hadde kort, glatt, tilbakestrøket hår og et hardt bulldoguttrykk i det firkantede fjeset.
- 12 - og de slukte vaflene som sultne hester.
- 13 Sola hadde sneket seg lavt ned på himmelen.
- 14 Jeg så det hele for meg igjen, som på en film: Jeg åpner døra forsiktig, den jamrer stygt på hengslene, lyset blinder meg. Der står han!
- 15 "Jeg tror nok kanskje jeg kunne greie det - neste gang," sukket hun.
- 16 "Drops så store som strutsegg og karameller så svære som margarinklomper!" Øynene var store og vidåpne. Han løy så det lyste av han.

Eksempler på oppgaver: (Velg oppgaver i samråd med læreren.)

- 1 Hvilke to tekster på godbitarket likte du best? Begrunn svarene dine.
- 2 Finn eksempel på a) sammenligning, b) besjeling, c) historisk presens, d) gjentak, e) bokstavrim (allitrasjon), f) retorisk spørsmål, g) demper
- 3 Skriv ned en overdrivelse fra godbitarket.
- 4 Noter fra godbitarket et eksempel på bruk av direkte tale med rett tegnsetting.
- 5 Noter eksempler på god bruk av verb og adjektiv.

Bli kjent med Olav Duun

– gjennom anekdoter

Gode anekdoter er gull verd i litteraturundervisninga. Data, boktitler, hovedpersoner og andre fakta om dikterne blir fort glemt. Men de små anekdotene som avslører karakteristiske, menneskelige trekk hos dikterne, blir sittende fast i minnet.

Det er ikke uvanlig at kjente personer skjermer sitt privatliv. Olav Duun slapp aldri fremmede nært inn på seg. Han var også nøyne på at brev som han mottok, skulle brennes. En brev er en personlig samtale mellom to, mente han. Når brevet var lest, var samtalens slutt. Da skulle brevet brennes. Heldigvis finns en god del av brevene som Duun skrev, bevart – blant annet på Universitetsbiblioteket. Gjennom disse brevene kan vi bli litt kjent med personen Olav Duun.

Duun mislikte sterkt å bli fotografert og se bilde av seg selv i avisene. "Eg blir så gørr-lei av å sjå maska mi i avisene – det er da nok at eg lyt sjå henne kvar gong eg rakar meg," skrev han i et brev til forleggeren sin, Olaf Norli 07.10.32. Norli ville gjerne ha foto som han kunne bruke i markedsføringa av bøkene. "Eg kjem aldri til å tru at andlete mitt lokkar fram tingarar eller kjøparar. Enda eg er bra nøgd med det til eige bruk." Dette skrev Duun i et brev til Norli 12.12.35.

Bare to-tre ganger stilte Duun til intervju. Da sa han at han hadde ingenting å fortelle. "Bøkene er min talerstol," var hans beskjed til journalistene. Han stolte ikke på bladfolk. De skrev mer enn han hadde sagt under intervjuet, mente han. Med tanke på litteraturundervisninga er det nødvendig å ta vare på de få anekdotene som finns om Duun.

For å verne seg mot offentligheten brukte Duun ofte sjølironi og humor:

Katten har det bra er

Olav Duun ble en gang spurta om hvordan det stod til med han og familien. Den høflige spørerer fikk følgende raske svar: "Dottera (Dagmar) har astma, kona (Emma) har influensa, og sjøl plages æg med pleuritt. Men katten har det bra."

"Du får sei det, du da, Ole!"

Dette er ei herme etter læreren på Dun, "Gammel-Aglen". Han hadde en stilltiende avtale med Ole om at gutten ikke skulle si noe før de andre hadde fått sjansen til å svare. Når ingen andre kunne svare, fikk den beleste og kunnskapsrike Ole slippe til. (Duuns døpenavn var Ole Julius Raabye.) Hele livet var Olav Duun en uvanlig flittig leser. "Kanskje er lesinga ein sjukdom?" spør han i et brev. Han skriver også at han begynte på lærerskolen først og fremst for å få tid til lese. "Eg var lite huga på læraryrket." (Brev til A. H. Winsnes i 1937) På lærerskolen merket medelevene seg at når Duun svarte i klassen, kom han ofte med opplysninger som ikke stod i læreboka.

"Det e et godt hau på dæ, Alek."

I gutteåra kastet Olav Duun en gang en mursteinbit over taket på uthuset ved skolen. Biten traff en av kameratene, Aleksander Brun, i hodet så blodet rann. Da situasjonen hadde roet seg, sa Duun til den skadde gutten: "Det e et godt hau på dæ, Alek. Hauet mett ha itj tåld den der daskjen!" Den treffsikre replikken er et sær preg i Olav Duuns dikting. Han har blant annet lært av de gamle islandske ættesagaene. Duun bruker replikker flittig, særlig i sogene sine. Her er replikkfrekvensen opp i 31 prosent. (I folkediktinga vår er tilsvarende gjennomsnittlige prosent 19.)

Unggutten (15 år) hemna seg på den storkjefta fiskeren

Første året Olav Duun var med på vinterfiske på Cjæslungan, tidlig på 1890-tallet, var han i bua og skulle stelle til mat til fiskerne som var ute på sjøen. En av fiskerne var storkjefta og brautende og klaget støtt på matstallet til unggutten. Men Olav Duun tok hemn. Han koka heile sildbøtta til mannen. Mannen ble rasende, men ga seg fort da han merka at de andre fiskerne lo av han. De syntes mannen fikk som fortjent. All sympati var på Duuns side.

"Æg hi itj lært hebraisk"

Olav Duun var oppe til eksamen i kristendom ved Levanger lærerskole. Han fikk spørsmål om et bibelsted, som han gjengå på dialekten sin. Sensor, en eldre teolog, bemerket da: "Bibelen bør ikke siteres på dialekt, men på sitt eget språk." Duun svarte kontant: "Æg hi itj lært hebraisk."

Duun hadde en sterk trang til å sette personer han ikke likte på plass. Særlig var han kristisk til akademisk snobbeskap. På vegen til skolen i Levanger møtte lærerskole-elevene dagstøtt en ung akademiker som hadde ord på seg for å være snobbete. Denne mannen hadde en hund med seg. Duun tok alltid luu høflig av seg og hilste - på hunden.

Olav Duun var medlem i en herrekubb i Holmestrand, "Klubben av 1916". I denne klubben var det en mann som Duun mislikte sterkt. Når Duun så at denne mannen var i klubben, snudde han i døra. Duun tålte ikke folk som gikk hans natur i mot.

Olav Duun, lærer med temperament

Duun var folkeskolelærer i 23 år (Inderøy 1 år, Singsås 3 år og Botne 19 år). Mange av elevene hans er blitt intervjuet. De husker Duun som en god lærer, særlig som en fengslende forteller og oppleser. Men han kunne være bråsint. Han hørte en gang ei jente på Ramberg skole i gangetabellene. Hun hadde vansker, særlig med åttegangen. Duun mistet tålmodigheten, ble sint og slengte penna si i kateteret så den stod og dirret. Dette gjorde inntrykk på elevene, og jenta gikk senere under navnet "åttegangen".

Bratt skoleveg i Rambergkloa

Huset til Olav Duun, Fjellvang, lå høgt og fritt oppå Rambergfjellet over Holmestrand. Her hadde han en strålende utsikt over fjord og øyer. En svært bratt sti gikk ca. 150 meter i sikksakk nedover til Ramberg skole, der Duun var lærer fra 1908 til 1927. Duun syntes det var for langt å gå hovedvegen, derfor brukte han stien. "Eg sleit skosolane og styrka helsa," sa Duun. Særlig om vinteren var det farefullt å bruke denne stien. Det var sport blant elevene å prøve å henge på Duun opp Rambergkloa.

Original undervisning for å vise alkoholens uheldige virkninger

Elevene ved Ramberg skole var vant med at Duun tok i bruk uvanlige undervisningsmetoder. Når han skulle lære elevene om alkoholens farlige virkninger, tok han dem med ut på sørlandske hovedveg som lå tett inntil skolen, og som var skolens eneste "lekeplass". Her la han brødstykker som han hadde dynket med rødsprit. Like etter kom det noen kråker som spiste brødet. Snart lå kråkene beruset i vegkanten og flakset hjelpeøst med vingene. "Ja, barn, de må hugsa at sprit berre må drikkast som medisin," sa Duun. Tidligere ordfører i Holmestrand, Stener Karlsen, som fortalte dette til avis "Dag og Tid", sier at episoden gjorde inntrykk på elevene.

"Nei, han gret ikkje om ein av personane i boka døydde."

Olav Duuns kone, Emma, forteller i et intervju at hun nå og da kunne spørre Duun om hva han arbeidet med. Da kunne han svare: "Eit forlis på Folla." Eller: "No skal eg drepe ei kjerring."

"Han drap vel fleire, både kvinner og menn i bøkene," sier Emma Duun.

Duun skrev alle bøkene sine for hand. Han fikk låne ei skrivemaskin en gang, men fikk ikke til å bruke den. Duun hadde ei vakker handsskrift, den minste om den skrifta vi ser på rosemalte kister. Om sommeren satt han i arbeidsrommet sitt og skrev, men om vinteren var det så kaldt der at han måtte sitte på kjøkkenet. Her hadde han selskap med kona, Emma. Det hendte at Duun, som andre skribenter, "skrev seg fast" og ble vanskelig å være i hus med. God medisin mot svart humør og skrivestopp, kunne være hagearbeid, makrellfiske og å gå lange turer.

Kilder:

Kolbjørn Gåsvær: En vandring i Olav Duuns rike, ISBN 82-91316-09-0

Olav Dalgard: Olav Duun – ein bok til 100-års jubileet, Noregs boklag 1976

"Dag og Tid", nr. 39 - 1996.

Fortellinga – den mest brukte sjangeren i skolen

Den sjangeren som elevene i grunnskolen bruker mest når de skriver i skolesammenheng, er uten tvil fortellinga (forløpsfortellinga). På barnetrinnet og langt inn i ungdomsskolen foretrekker hovedtyngden av elevene denne sjangeren som de kjenner godt fra talespråket.

Sterk tid- og stedsmarkering i «blåbærtur-tekstene»

I likhet med all annen utvikling har også måten å fortelle på sine lovmessige utviklingsfaser. I forløpsfortellinga avspeiles disse fasene lydig. Den karakteristiske markering av sted og spesielt tid, som kjennetegner «blåbærturtekstene», er barnets måte å skaffe seg oversikt og orden i sin nære verden. De fleste elever føler seg trygge når de benytter den enkle forløpsfortellerteknikken der handliga ruller fram i tidsriktig rekkefølge. Slik er det i eventyrene og i de fleste andre episke tekstene som barna kjenner.

Å skrive fortellinger der en skal kaste om på tidsrekkefølgen, for eksempel ved å ta i bruk den retrospektive (tilbakeskuende) teknikken, betyr en stor omstilling. En slik teknikk krever språklig modenhet. Teknikken forutsetter abstrakt logisk tenkning.

Gjennomsnittseleven er sannsynligvis ikke moden for en slik teknikk før i 12–13 årsalderen.

Når elevene behersker teknikken med å kaste om på den kronologiske rekkefølgen i fortellinger, er de modne for å skrive resonnerende tekster (for eksempel artikler).

Teoriene til psykologen Jean Piaget skulle være velkjente blant skolefolk. Han slår blant annet fast at abstraksjonsevnen for alvor utvikler seg etter 12-årsalderen. Språkpsykologene støtter disse teoriene, og de peker i tillegg på at det abstrakte ordforrådet øker voldsomt i 12–16 årsalderen.

Det er ingen tvil om at den tradisjonelle skolegrammatikken og mange rettskrivingsregler har et abstraksjonsnivå som er for høyt for et stort flertall av elevene i de sju første årstrinnene i grunnskolen.

«Så når jorden er bekvem»

«Så når jorden er bekvem,» står det på frøpakkene. Dette rådet bør også vi skolefolk ha i tankene når vi planlegger undervisninga vår. Da er mulighetene for bedre avkastning til stede.

Gjennom lesing av skjønnlitteratur kan elevene med god hjelp fra læreren, erfare hvordan den dyktige forfatteren ved å bruke enkle, men varierte litterære virkemidler kan lage fortellinger som er spennende og morsomme å lese. Hva skiller så «forfatterfortellingen» fra en «blåbærtur-tekt» kan vi spørre.

Forfatteren har hovedhandling, tid- og sted akkurat som i turteksten. Men hos forfatteren finner vi vanligvis dialoger der eleven ofte har kjedelig refererende indirekte tale. Dialogen åpner for gode replikker og gjør hele fortellinga mer livfull. På dette området kan vi lære mye av eventyra og de islandske ættesagaene. Dersom vi for eksempel skriver om eventyret BUKKENE BRUSE til indirekte tale, da blir dette eventyret tamt da!

Videre har forfatteren beskrivelse, sammenligninger, skildringer og effektfulle gjentakelser som elevteksten sannsynligvis mangler. Forfatteren har også bevisst forsøkt å erstatte de utenomspråklige trekk som vi finner i talespråket med tegnsetting, avsnitt og understrekning. De to sistnevnte virkemidlene brukes vanligvis for lite bevisst i elevtekstene.

Selvsagt benytter forfatteren seg av andre «knep» også, men dersom elevene merker seg noen få av de nevnte virkemidlene, er mye vunnet. Det store spørsmålet er imidlertid *når* elevene er modne for å kople disse virkemidlene inn i fortellingene sine. Dette spørsmålet er det vanskelig å svare på, for det er dessverre forsket lite omkring utviklingen av barns skriftspråk.

Eksempefortellinga «Skumle lyder fra matbua»

Fortellinga på side 10 er ei forløpsfortelling der eleven referer et enkelt handlingsforløp. Mange norsklærere kjenner igjen denne fortellingstypen. Den er bygd på de kjente grunnelementer: harmoni, disharmoni, spenninng, vendepunkt, oppklaring og ender som den begynte, med harmoni. Se spalten til venstre på side 10.

Bruk spørremetoden

For å inspirere eleven til å skrive ei mer inspirerende og spennende fortelling, kan det være nyttig å ta i bruk spørremetoden fra responsfasen i den prosessorienterte skrivemetodikken. En slik spørremetode er vist i spalten til høyre på oppsettet på side 6. Her må det understrekkes at eleven selv må ta stilling til hvor mange av spørsmål som skal besvares, og hvordan teksten skal bearbeides.

Det har vist seg at det kan være vanskelig å få elever i grunnskolen til å stille spørsmål som kan hjelpe medelever med å forbedre tekstene sine. Øving med eksempltekster og grundig instruksjon må til for å få responsinga til å fungere godt.

Oppsettet på side 6 er ment som et eksemplark for responsing. Norsklærerne kan lage lignende eksempler på grunnlag av elevtekster og gradvis øve elevene opp til å stille spørsmål til andres og egne tekster. Husk at en opplesing av en tekst også er en enkel form for respons. Se punkt 11 på side 8.

Fortellinga er en sentral sjanger. Det bør arbeides grundig med den i grunnskolen – slik at flest mulig av elevene får oppleve gleden ved å høre gode fortellinger og selv skrive vellykkede fortellinger.

Skumle lyder fra matbua

Faser i fortellinga

Respons

1
Presentasjon
(harmoni)

Jeg og Dag var alene heime.
Vi satt og så på video.

Når på døgnet
hendte dette?
Hvem er Dag?

2
Noe uventet skjer
(disharmoni)

Da hørte vi plutselig noen
skumle lyder uti matbua. Vi
visste at døra var låst. Vi ble
redder.

Hvordan hørtes
det ut?

Spennin

– Dette er spøkelser, sa Dag.

Hvordan føltes det?

3
Vendepunkt

Bråket ble bare verre og
verre.

Hva hørte dere?

– Her vil jeg ikke være, sutret
Dag. Han åpna hagedøra og
sprang heim. Jeg ble med.

Hva tenkte du da?

4
Oppklaring

Far til Dag ble med oss. Han
gikk inn i matbua alene.

Hva sa far til Dag?

Der fant han katta til Else.
Katta hadde hoppa inn
gjennom det åpne vinduet og
velta flasker og andre ting.

Hva tenkte du da du
hørte at katta var der?

Hvordan så det ut i
matbua nå?

5
Avrunding
(harmoni)

Ikke noe å være redd for. Vi
så mer video etterpå.

Skriv fortellinger

1. SKRIV MINI-FORTELLINGER

Bygg ut setningsdelene nedenfor så godt du kan. Still spørsmålene hvor, når, hvordan, hvorfor, hvem var med osv. Skriv minst 50 ord til hver oppgave. (Velg antall oppgaver i samråd med læreren.)

- a) lyset ble borte
- b) døra gikk opp
- c) motorsykkelen gled ut
- d) lynet blafrer
- e) han/hun gikk ut på stupet
- f) hun/han mistet balansen
- g) toget stoppet
- h) det smalt
- i) falt i sjøen
- j) telefonen ringte

2. SKRIV EN FØLJETONG SAMMEN

Tenk i fellesskap ut en spennende situasjon. Skriv! En elev eller en gruppe skriver en fortsettelse, andre overtar og skriver videre. Det kan bli en fortelling med mange overraskelser.

3. FLEIP ELLER FAKTA?

Sett sammen noen fantastiske og noen korrekte opplysninger i ei kort fortelling. La klassekameratene gjette hva som er fleip og hva som er fakta.

4. KJENTE PERSONERS DAGBØKER

Bruk fantasien. Skriv ei eller flere dagboksider i kjente personers dagbøker. La kameratene gjette hvilke kjendiser disse dagboksidene stammer fra.

5. Skriv fortsettelse

PANG!

Regnet silte ned rundt meg.

Jeg hørte det mye bedre når jeg sto stille. Et sakte, jevnt sus.

Jeg var kommet halvveis gjennom Kirkeskogen. Når jeg snudde meg, kunne jeg ikke lenger se verken gjerdet eller den åpne porten, ikke engang spiret på kirken.

Det var morgen, og jeg skulle til skolen.

Jeg sto stille ennå noen sekunder for å se om jeg kunne finne ut hva jeg hadde hørt.

Jeg var ikke redd. Dette var skoleveien min.

Jeg hadde gått gjennom kirkeskogen i fem år. Bare til skolen. Hjem gikk jeg Rogneveien, sammen med noen fra klassen.

Til skolen gikk jeg alene.

Det var fint, i grunnen. Særlig om høsten, når det ble litt mørkere hver morgen. Og passe kaldt. Jeg likte det. Ingen andre enn meg ute på veiene. Gule lys i noen av vinduene på husene. Så stille at jeg kunne høre hvordan lyden av skrittene forandret seg etter som jeg gikk på jord eller sand eller plasket i en søledam.

Når det regnet, hørte jeg nesten ikke annet enn knitringene fra det svarte, glatte regntøyet.

Men nå hadde jeg altså hørt noe, likevel.

Et smell

Hva kunne det være?

Slik begynner en fortelling av Tor Edvin Dahl. Skriv din egen fortsettelse.

Lag overskrift selv.

NYNORSK

6. Skriv framhald

Det må vera feil, tenkte den høge mannen i den brune frakken då han hadde slått auga opp. Det må vera heilt feil. Toget stoppar ikkje her inne i svartaste skogen, fleire kilometer frå nærmaste stasjon.

Men det var det toget hadde gjort. Det stod stilt.

Det var nok ein vanleg skog, med stille og mørke grantre, men no var det blitt noko kaldt og skremmande over han.

Og kvifor berre stod toget her, utan nokon grunn? Kor var konduktøren? Dei måtte då lura, dei andre passasjerane óg. Han såg bokover.

Det var ingen der.

Dei tre eldre damene med siste nummer av Allers og ei endelaus rekjkje historier om slekta si, den tjukke, skalla fyren med boblejakka, det unge paret, dei var borte alle saman. Hadde han sove så lenge?

Det måtte vera eit svar på dette ein stad, og mannen i den brune frakken akta å finne det. «Han kjem til deg gjennom skogen». Kor hadde han hørt det før? Og kvifor fekk desse orda han til å kulta?

Mannen hadde reist seg og tok i døra. Dette skulle undersøkjast no. Han tok i døra. Han tok i døra endå ein gong, og riste i ho. Ho var ikkje til å rikka. Ho stod fast som fjell.

Slik begynner ei forteljing av John Donner. Skriv framhald sjølv.

Lag overskrift sjøl.

Fortelleplakaten

Gjennom alle tider har folk likt å høre på gode fortellinger. Den gode forteller kan trollbinde sitt publikum, ofte på en bedre måte enn de moderne mediene greier. I England er storyteller et eget yrke. Det blir arrangert kurs i å fortelle. Den som vil bli en god forteller, må øve og skaffe seg kunnskaper om dette «yrket».

Her er elleve råd som kan være til hjelp for deg som skal skrive fortellinger:

- 1 * Velg helst ei hending som har *gjort inntrykk* på deg. Da er det lett for deg å leve deg inn i stoffet når du skal skape ei livfull fortelling.
- 2 * Alle fortellinger har en *begynnelse*, en *hoveddel* og en *slutt*. Men det går godt an å kaste om på disse delene, for eksempel slik at du starter med slutten.
- 3 * Det er lov til å *lyge* for å få fortellinga mer spennende og morsom. Men overdriv ikke for mye, for da mister leseren troen på at dette virkelig kunne ha hendt. (Dersom det ikke er ei science-fiction-fortelling eller lignende.)
- 4 * Fortell hva du så, hørte, luktet, tenkte og følte. Få med så mange *sanseinntrykk* som mulig.
- 5 * Vær *konkret*. Svar på spørsmåla om hvem som var med. Om hvor, når, hvordan og hvorfor dette hendte.
- 6 * Still spørsmål. Bruk *direkte tale* og utrop. Det gjør fortellinga mer levende.
- 7 * *Varier ordvalget* ditt. Finn synonymer for gå, se, si og andre gjengangerord. Bruk sammenligninger og andre litterære virkemidler.
- 8 * Skriv om *detaljer* du har lagt merke til, for eksempel om personer, steder, ting, dyr.
- 9 * *Ikke si alt*. Da snyter du leseren for gleden ved å være meddikter. Det viktigste er ofte det som ikke blir sagt direkte. Det går godt an å fortelle at en person er gammel, gjerrig, snill eller distre uten å si det rett fram.
- 10 * Skriv ikke for langt. 400–500 ord kan i mange tilfelle være nok når du skriver i skolesammenheng (i åttende og niende klasse). Å *stryke* i en tekst er en nødvendig, men en vanskelig kunst.
- 11 * Ei fortelling skal ha et *mntlig preg*. La en annen person lese fortellinga di høyt for deg. Da oppdager du ofte ting som kan forbedres.

Hvilke(t) råd syns du var de(t) viktigste? Snakk om det i klassen.

Alt kan sies på norsk

Språkekspertene slår fast at alt vi trenger å si, kan sies på norsk. Det er språkbrukerne det kommer an på. Et språk som vi ikke har lært fra vi var små, blir nesten aldri noe annet et fremmedspråk for oss. Bare på morsmålet kan vi skrive et godt kjærlighetsbrev. Morsmålet er ”hjertespråket” vårt. Vi blir aldri så flinke i språk som når vi bruker morsmålet. Nedvurderer vi morsmålet, nedvurderer vi oss selv.

Finn norske ord

Nordmenn har vært snare til å ta i bruk engelske ord. Det får vi daglige bevis for når vi ser på forretningsnavn og annonser for varer. I mediene brukes det alt for mange engelske ord.

Det blir stadig laget nye norske ord. 80 prosent av ordene i ei moderne norsk ordliste stod der ikke for 100 år siden. I ordkupongene finner du norske ord for noen engelske ord. Du kjenner sikkert de fleste norske orda fra før. Arbeidet med kupongene blir derfor ei påminning om å bruke norske ord i stedet for engelske.

Ordkupong 1: Idrettsord

Finn norske ord i stedet for hvert av disse engelsknorske eller engelske orda. I rammen nedenfor finner du de norske orda hulter til bulter. Før du søker hjelp i rammen, må du forsøke å finne fram til norske ord på egen hånd.

1. Corner
2. Finish
3. Hat trick
4. Heade
5. Guts
6. Keeper
7. Offroadsykkel
8. Rafting
9. Supporterklubb
10. Windsurfing

Du kan velge mellom de norske orda i rammen når du skal svare:

terrengsykkel, nikke (ballen), brettsegling, flåterritt, hjørnespark, trillingmål, tæl, tilhengerklubb, målmann, sluttspurt.

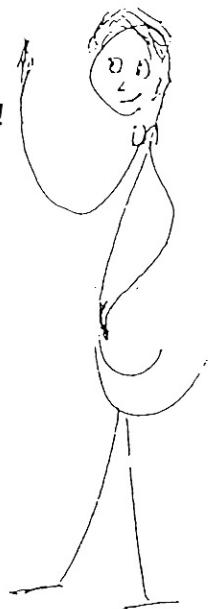
Skriv en tekst

Bruk noen av orda i rammen i en tekst. Du kan selv velge sjanger.

Ordkupong 2

1. Air-conditioning
2. Carport
3. Computer
4. Disc-jockey
5. Drawback
6. Eyeliner
7. Fastfood
8. Feedback
9. Goodwill
10. Happy hour
11. Keyboard
12. Knowhow

Jeg vet!

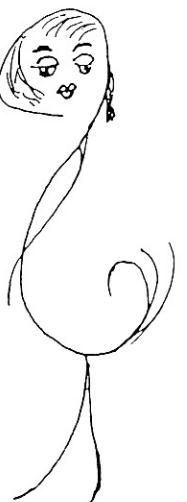
Du kan velge mellom de norskeorda i rammen nedenfor når du skal skrive:

hurtigmat, tangentfjøl, ulempe, bilbås, sakkunnskap, tilbakemelding, klimaanlegg, billig-time, datamaskin, godvilje, plateprater, øystestreker.

Ordkupong 3

1. Matche
2. Offshore
3. Overhead
4. Policy
5. Poster
6. Rack
7. Refill
8. Shoppingsenter
9. Skateboard
10. Slide
11. Teamwork
12. Whiplash

Dette skulle være enkelt!

Du kan velge mellom de norskeorda i rammen nedenfor når du skal svare:

rullebrett, plakat, skriftkaster, nakkesleng, passe sammen, lydreol, lagarbeid, lysbilde, utaskjærer, påfyll, framgangsmåte, kjøpesenter.

Skriv en tekst.

Bruk noen av ordene i rammen i en tekst. Du kan selv velge sjanger.

Nevn ord fra ordrammene som du syns er gode.

Sammenlign ordene dere har plukket ut. Samtal om det i klassen

Stemninger – muntlige øvinger

Studer utsagnene nedenfor. Lev deg inn i situasjonene, og spill disse «rollene». (Med litt fantasi kan hver av replikkene bygges ut til et miniskue-spill. Prøv det også.)

1. Jeg hater deg! (hat)
2. Få lov til å være med på den festen, mor. (bønnfallende)
3. Du skulle skamme deg, skulle du. (vrede)
4. Du er meg en fin en, du. (ironi)
5. Jo takk, jeg skal nok greie meg selv, jeg. (fornærmet)
6. Gjentar dette seg, så skal du få med meg å bestille. (advarende, truende)
7. Hysj! Jeg syntes jeg hørte noen. (redsel)
8. Jeg skulle hilse så mye fra mor og far. (unn-selig)
9. I gamle dager ja, da var det andre forhold, skal jeg si dere. (gammel mann)
10. Skal jeg ha alt dette? (overraskelse)
11. Stakkars deg, har du det veldig vondt? (med-følelse)
12. Jeg holder ikke ut dette bråket! Gå! sier jeg. (hysteri)

13. Kjære venner, jeg vil ønske dere alle hjertelig velkommen hit i kveld. (prestelig)
14. Hei dø – er dette bussen til Steinkjer? (full mann)
15. Det er da ingen mening i at jeg skal få så mye. (takkneflig)
16. Du var vel på den festen i går? (nysgjerring)
17. Maten var nydelig, og bordet var så vakkert pyntet at stemningen var på topp helt fra starten av! (begeistret)
18. Han er alene med keeper, han vipper ballen elegant over keeper som stormer mot ham! Ballen er i mål! Vi leder 1–0! Vi er best i verden!
19. Det er det morsomste jeg har opplevd. Jeg lo så jeg hikstet. (lattermildt)

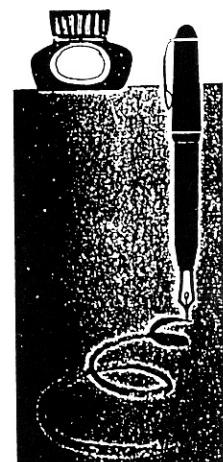
Gjør brevet til tante Else ryddigere

I brevet nedenfor vrimer det av skrivefeil (14 i alt). Det er heller ikke satt opp på en oversiktig og ordentlig måte, slik vi bruker i brev.

Skriv brevet om igjen, og sorg for:

- 1 At rettskrivingen blir i orden.
- 2 At brevet får en skikkelig oppsetting.

Kjære tante Else. Takk for det hyggelige brevet som jeg fikk i forige måned. Du bad meg om å sette opp ei ønskeliste til fødselsdagen min. Her kommer lista: lommelykt med bateri i, fotoaperat, skøyter, fotballstøvler, hjelm til mottorsykkelen, klokke, sjakspill. Vis du kommer på noe annet bra sportsutstyr, så sett det på lista. Jeg ønsker meg også forskjellig slaks utstyr til treningsrommet vårt i kjeleren. Ja, nå har du fått mange forslag til pressang! Jeg gleder meg veldig til dagen. Kommer du? Hjertelig hilsen Christian.

Norsknytt midtsider

Den store ordjakta

- 1 Vi tenker oss at bokstavene i alfabetet har nummer fra 1 til og med 29. (A har nr. 1, B nr. 2 osv.) Svar på spørsmålet.

Hvor lang tid tror du at du vil bruke på å løse alle oppgavene?

_____ minutter

8	22	1
---	----	---

8	5	20	5	18
---	---	----	---	----

19	20	1	20	19
----	----	---	----	----

-

13	9	14	9	19	20	5	18	5	14
----	---	----	---	----	----	---	----	---	----

9

14	15	18	7	5
----	----	----	---	---

?

- 2 Sett inn ord! Velg blant disse ordene: gjerde, vått, gjære, gjorde, jorde, godt, gått, slott, vott. Fyll ut setningene:

1. Kongen bor på et _____

2 Rundt åkeren var det et _____

3 Arne hadde _____ to mil.

4 Kakene smakte _____

5 Lillebror hadde mistet en _____

3 Kodegåter

Du finner løsningene på gåtene ved å bytte ut hver bokstav i «kodene» med den bokstaven som kommer *foran* i alfabetet.

1. Hvor kommer fredag før torsdag?
Løsning: J PSEMJTUB

2. Hvilke bokstaver ser du aldri i slutten av ord?

Løsning: TUPSCPLTUBWFOF

4 Sett ord i grupper etter innhold og størrelse

commune	hav	bygdeveg	frakk	potet	ukeblad
rødbete	fylke	dam	leksikon	sokk	autostrada
stat	jakke	avis	kålrot	sti	tjern
innsjø	gate	grend	roman	reddik	vest

Ovenfor står det 24 ord. Du skal ordne dem i seks grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter *størrelsen* på de tingene som ordene beskriver – først den minste tingen og til slutt den største.

Når du er ferdig med dette, fører du ordene inn i skjemaet nedenfor, slik det er vist i eksemplet.

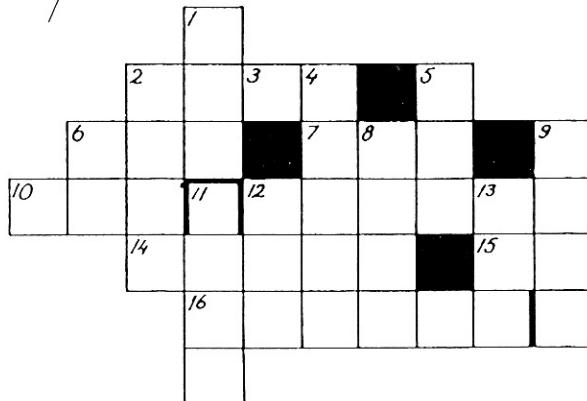
	Trykksaker	Grønnsaker	Klær	Ferdselsåre	Vatn	Områder
1	avis					
2	ukeblad					
3	roman					
4	leksikon					

5 Finn fremmedord

Finn fremmedord som betyr det samme. (Første bokstavene er oppgitt)

1. finnelønn d_____
2. folkestyre d_____
3. gjenta r_____
4. slektsledd g_____
5. ordskifte d_____

7

8 Sett inn ord! Velg mellom: hver, hvert, verdt (av verdi), vert, vær, være, vært.

1. Vi har skolefri _____ lørdag
2. _____ snill mot dyra!
3. Else hadde _____ i byen
4. I selskapet var Mo _____
5. Smykket var _____ mange penger.

6 Finn antonym

Skriv ord som betyr omrent det motsatte av ordene nedenfor. (Alle ordene skal begynne med s.)

1. mett s_____
2. tenne s_____
3. tape s_____
4. åpne s_____
5. frisk s_____

Vannrett:

2. Synonym til trafikkåre (i by)
6. Synonym til skryt
7. Synonym til vende
10. Synonym til anbefaling, tilråding
12. Synonym til tåke
14. Synonym til leter
15. Antonym til inn
16. Hovedstad

Loddrett:

1. Synonym til skred
2. Synonym til eiendom
4. Synonym til pappkassen
5. Synonym til skinn
6. Synonym til ukokt
8. Antonym til sør
9. Antonym til sulten
11. Synonym til ung hest
12. Synonym til fottøy
13. Synonym til små fjør

10 Hulter til bulter-historie

Setningane i historia står hulter til bulter. Skriv tal på dei opne streka som viser rett rekjkjefølgje på setningane.

- • «Eg synest det er så uhyggeleg å gå forbi kyrkjegarden heilt aleine i mørket, så takk for følgjet,» sa Anne til dama da dei hadde passert kyrkjegarden.
- • Anne, ei jente på 14 år, måtte gå forbi kyrkjegarden for å komme til heimen sin.
- • Anne var derfor glad da ho ein mørk uverskveld møtte ei dame i svart klede, så ho fekk følgje forbi kyrkjegarden.
- • Når det var mørkt, syntes Anne det var nifst å gå forbi kyrkjegarden aleine.
- • «Det syntest eg òg før eg døydde,» svarte den svartkledde med sprukken røyst og blei brått borte.
- • Dei snakka ikkje saman da dei gjekk, og Anne såg ikkje andletet til kvinna under det svarte hovudkledet.

Hvor mange minutter brukte du på hele arbeidet? _____

Detaljer gjør leseren nysgjerrig, noen skriveråd

Vær detaljert når du forteller

Skriv ikke: Vi besøkte sirkuset og så mange dyr.

Skriv: Den halvville lillebroren min, Jens, og jeg betalte dyre sirkusbilletter og fikk hilse på den illeluktende elefanten, den trøtte tigeren og hesten som gjorde fra seg store, rykende pærer i manesjen.

Gå rett på opplevelsene. Skriv om det du hørte, så, luktet og følte. Det skaper gjenkjenning. Teksten din blir et spennende møtested mellom forfatter og leser.

Men ikke pynt deg med mange ”tomme” ord

Hvorfor skrive ”på det nåværende tidspunkt” når du kan si det samme med ordet nå?

Flosklen ”i nær framtid” kan med fordel erstattes med snart. ”På følgende måte” kan skiftes ut med det ene ordet slik, og ”for det tilfelle at” kan byttes med ordet hvis.

Det finnes mange floskler som gjør språket oppskyltet og innfløkt. Pass på når du møter dem. Rydd dem bort!

Skrivetrenings

Den som vil bli en god skriver, må trenere, akkurat som en idrettstøver. Det kan være naturlig å spesialtrene på enkelte faser i skriveprosessen, for eksempel starten. Mange har problemer med å komme i gang med skrivinga. Nå skal du skrive om et emne – uten tanke på at teksten skal skrives ferdig.

- 1 Skriv så mye du greier på 4 minutter om et av disse emene:
✓ I går kveld ✓ I morgen tidlig ✓ Dette syns jeg er viktig
✓ Leseboka mi ✓ Venstreskoen min ✓ Bestefaren min.
- 2 Parlesing. (Les opp teksten din for en klassekamerat, deretter hører du på hennes/hans tekst). Samtal om tekstene.
- 3 Skriv en ny korttekst.
- 4 Tekstene samles i klassens KORTTEKSTBOK. Fargeglade tegninger kvikker alltid opp. Lag ei vakker forside. Innholdsliste og et lite forord hører også med i ei seriøs bok.

Dette kan du skrive

Vri på en limerick, syng – og skriv et brev

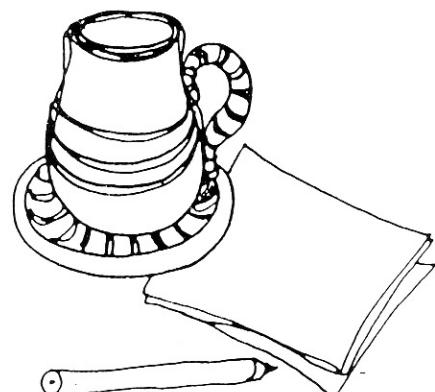
Du kan forandre på ett eller flere av orda i limericken. Bytt for eksempel ut ordet hun med han. Du kan forandre kjær venn med uvenn og lignende. Da ser du at oppgaven også endrer seg. Men pass hele tiden på at limericken fortsatt blir en limerick. Rimmönsteret i en limerick skal være aa bb a. Denne limericken kan synges på melodien ”Maren i Myra”.

Skriv brev til en kjær venn du har.

Fortell om da dere var par -

**som koste seg sammen
i glede og gammen.**

Kan hende hun sender et svar.

Intervju om LESEINTERESSER

Skriv først ned noen opplysninger om intervjuobjektet.

Arbeid sammen to og to. A intervjuer B om hennes/hans leseinteresser. Noter opplysningene ned på dette arket. A og B bytter roller. Derefter skriver begge intervjuet med klassekameraten på grunnlag av svarene på dette arket.

1 Nevn noen bøker du synes er gode:

2 Hvilken av de bøkene du nevnte, synes du er aller best? _____

3 Hva skal ei god bok handle om? Sett et ett-tall framfor det emnet du synes er mest interessant. Sett et to-tall framfor det emnet du liker nest best.

- ___ berømte personer
- ___ dyr og natur
- ___ historiske eventyr
- ___ reiser i fremmede land
- ___ hobbyvirksomhet
- ___ detektiv og forbrytere
- ___ idrett og friluftsliv
- ___ ungdom
- ___ voksne
- ___ teknikk og motorer
- ___ yrke og utdanning
- ___ kjærlighet

4 Hvor mange bøker (ca.) har du lest det siste året? _____

5 Låner du bøker i skolebiblioteket? Sett kryss ved det svaret som passer:

- ___ regelmessig ___ iblant
___ sjeldent ___ aldri

6 Leser du ukeblad eller seriehefter? Sett kryss ved det svaret som passer:

- ___ ukeblad ___ seriehefter
___ både ukeblad og seriehefter

7 Hvilket ukeblad eller seriehefte synes du er best? _____

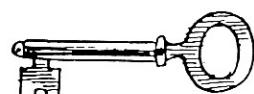
8 Hva liker du best å lese om i et ukeblad?

9 Hva leser du helst i avisene?

10 Har du lest noen dikt som du setter pris på? Nevn i tilfelle et par av dem:

11 Hvorfor liker du å lese – eller hvorfor liker du ikke å lese?

12 Andre opplysninger _____

Tema: Grannespråk

Finn rett ord

Noen få svenske og danske ord er mer eller mindre ukjente for oss nordmenn. I oppgavene under er samlet noen slike ord.

Ordoppgaver svensk – norsk

1. I rammen til venstre finner du svenske navn på klesplagg o.l. Rammen til høyre inneholder de tilsvarende norske navnene. Sett norske og svenske ord med samme betydning sammen.
Eks.: lue = mössa

kjol, rock, kappa, skärp, kostym, kalsonger, kavaj, räckjacka, näsduk

2. Lös denne oppgaven på samme måte som den forrige. Hva er felles for ordene i denne oppgaven?

korv, forell, tunnbröd, tårta, jordgubbar, filmjölk, morot, glass, skorpa, smafranska

3. Ordene i denne oppgaven er hentet fra forskjellige områder. Lös oppgaven på samme måte som de to forrige.

bio, fönster, brevlada, hink, kokspis, filt, kudde, fatölj, maskros, igelkott

Arg

Sluta, sluta!
Spring upp i rummet
skriker, grater
smäller i dörr'n
A, vad jag är arg!
Alla gråler just på mej
Aldrig pa lillebrorsan
Lugnar mej så småningom
Bäst att gå ner igjen
Latsas om ingenting,
men det känns i alla fall

Ulikheter mellom språkene kan føre til komiske situasjoner.

gräla: skjelle

lugna: roe

Elerdikt

Prov deg som oversetter.

Oversett diktet til god norsk. (bokmal eller nynorsk)

dress, boblejakke, skjort, kape, frakk, underbukser, belte, lommeturkle, jakke

kavring, kefir, ørret, flatbrød, rundstykker, jordbær, pølse, bløtkake, is, gulrot

Ordoppgaver norsk – svensk – dansk

1. Sett de svenske og danske ordene som du finner i ordsamlingen nedenfor på rett plass.

Eksempel: jente – flicka – pige

Ordsamling:

Stensk

tval, pojke, potatis, grädde, koservburk, blixglas, pannbiff

Dansk

hakkebøf, lynlás, sæbe, dreng, konservesdåse, fløde, kartofler

Oversett diktet til god norsk

Ensamhet

Jag står mitt ibland kamrater
men jag känner mig ända ensam
Vi pratar och vi pratar
men jag känner mig ända ensam
jag förstår inte ved de pratar om
men jag pratar ända med
jag tycker inte om det de pratar om
men jag haller ända med
jag känner mig ensam

Elerdikt

De tre flaskene Brus som skulle til byen for å tømmes

Skriv denne moderne utgaven av DE TRE BUKKENE BRUSE om til et skuespill.

Bruk fantasien og dikt til hendinger som ikke står i eventyret. Skriv scenehenvisninger og tips til skuespillerne. (La flaskene og flaskeåpneren fortelle om det som skjer, slik at du slipper å bruke forteller.)

Det var en gang tre brusflasker som skulle til byen for å tømmes. Først gikk den minste over ei bru. Under den brua lå det en farlig flaskeåpner.

- Nå kommer jeg og åpner deg, sa flaskeåpneren.
- Nei, ikke åpne meg, det kommer en etter meg som er mye større.
- Jaja, så gå da, sa åpneren.

Så kom den mellomste.

- Nå kommer jeg og åpner deg, ropte flaskeåpneren.
- Nei, ikke åpne meg, det kommer en etter meg som er mye større.
- Jaja, så gå da, sa åpneren.

Så kom den største flaska.

- Nå kommer jeg og åpner deg, brølte flaskeåpneren.
- Ja, bare kom du, for jeg har skrukork.

Du kan for eksempel begynne slik når du skal skrive skuespillet:

Den minste brusflaska: Vi er tre brusflasker som skal til byen for å tømmes. Jeg er den minste, derfor må jeg gå først. Nå kommer jeg snart til ei bru. Jeg vet at under brua ligger det en farlig og diger flaskeåpner. Jeg er så redd at brusen min vibrerer, og etiketten min skjelver som et ospelauv. Men jeg **må** over denne brua.

Eller du kan begynne slik – i Kardemomme by-stil:

De tre flaskene kommer marsjerende inn på scenen i rekke og rad etter størrelsen. (De kan gjerne framføre et lite ballettopptrinn før de begynner å snakke.)

Lille Brus: – Jeg er så stappa, stappa full. Det sprenger og trykker over hele meg. Huffa meg!

Mellomste Brus: – Jeg føler meg så oppblåst og oppsvulmet over hele kroppen, og jeg er både ør og susete langt opp i halsen. Å, du store, store blopp!

Store Brus: Og jeg er så tung og svær at korken kan springe i været når som helst. Å, du mektige boble!

Alle tre i kor: Vi må komme oss til byen slik at vi kan bli tømt fortest mulig, må vite. (Går videre.)

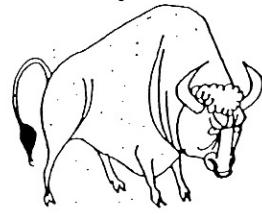
Skriv fortsettelsen på skuespillet. Lag gjerne en slutt der du forteller hvordan det gikk med flaskene og den farlige flaskeåpneren.

Lag en eller flere tegninger til skuespillet ditt. Framfør skuespillet i klassen.

Norsk kryss 2 – 2002

Hovudemne: Synonym

Nynorsk

48 loddrett

VASSRETT

- 1 Synonym til oseanet
- 6 Heimbyen til diktaren Alexander Kielland
- 13 En person som stel
- 15 Synonym til den gamle mannen
- 16 Synonym til koppen, staupet
- 17 Gutenamn (omvendt)
- 18 Kjemisk symbol for svovel
- 19 Antonym til passive
- 22 Antonym til krig (omvendt)
- 23 Synonym til gjenlyd (omvendt)
- 24 Lege som opererer
- 28 Holka
- 30 Synonym til snøre, tau
- 31 Synonym til klokke
- 32 Synonym til biografen
- 35 Synonym til fattigdom
- 37 Synonym til ur
- 38 Nedbør
- 40 Synonym til mas, slit
- 42 Kammertonen
- 43 Gutenamn
- 44 Lekamsdel
- 45 På motorkøyretøy frå Romania
- 46 Sportsgrein (på bane)
- 48 Null
- 49 Synonym til lita eske
- 51 Heimarbeidet (for elevar)
- 54 Synonym til salgsbua
- 60 Fisk/kommune i Møre og Romsdal (6690)
- 63 Synonym til småsjuk, klein
- 64 Norsk polarforskar († 1930)
- 65 Synonym til etui, pappkasse
- 67 Månad
- 70 Synonym til sporet, arret
- 71 Jentenamn/hovudperson i «Et dukkehjem» av Henrik Ibsen

Bruk dei store trykkbokstavane når du løyser kryssord.

Blaute gåter

1. Kva er namnet på den tristaste fuglen i skogen?
2. Kva for ein fisk består berre av bokstavar?

Svar: Side 33

Kan du nokre korte, blaute gåter? Skriv dei på baksida av side 23.

LODDRETT

- 1 Årstida
- 2 Adverb
- 3 Synonym til oppassar
- 4 Innsjø i Finland
- 5 På motorkøyretøy frå Thailand
- 6 Synonym til brått, plutsleleg
- 7 Antonym til tynn
- 10 Synonym til munter
- 11 Kommune i Hedmark (2400)
- 12 Fuglebustad
- 14 Antonym til sterkt, kraftig
- 16 Synonym til salsbu (omvendt)
- 20 Antonym til tape
- 25 Sportspersonane til sjøs
- 26 Synonym til klokke
- 27 Kommune i Nord-Trøndelag (7870)
- 29 Synonym til svært, veldig
- 30 Tal mellom 50 og 100
- 33 Synonym til hissige, sinte
- 34 Gul farge
- 36 Synonym til nyvaska, blank/hovdyr
- 37 Treslag (omvendt)
- 39 Synonym til pusse, polere
- 41 Sjødyr/kommune i Oppland (2664)
- 47 Synonym til uttala
- 48 Hanndyr
- 50 Sambandsstatar (forkorting)
- 52 Rundsang/skytevåpen
- 53 Synonym til brus
- 55 Sportsreiskap (omvendt)
- 56 Synonym til makte, greie
- 57 Synonym til vis, kunnskapsrik
- 58 Kvinne
- 59 Antonym til dag
- 61 Som 66 loddrett (omvendt)
- 62 Gutenamn/boktittel av Bjørnstjerne Bjørnson (omvendt)
- 66 Som 69 loddrett
- 68 Elv i Sibir (omvendt)
- 69 Som 66 loddrett
- 70 Romersk talteikn for 1000

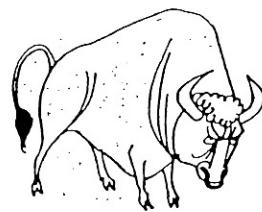
A B C D E F G H I J K L M N
Q P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Norsk kryss 2 – 2002

Nynorsk

Emne: Synonym

Løysinga sender du til NORSK-NYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS innan 6. september 2002.
Du deltek da i loddrekninga om ungdomsbøker.

Sett inn namna som
manglar på dei opne
linene.

(Forfattarnamna fins
hulter til bulter i
ramma nedanfor.)

48 loddrett

1 _____ Potter

av _____

2 _____ Crusoe

av _____

3 _____ Brumm

av _____

4 _____ verden

av _____

5 _____ Julie

av _____

6 _____ Gynt

av _____

7 Kristin _____

av _____

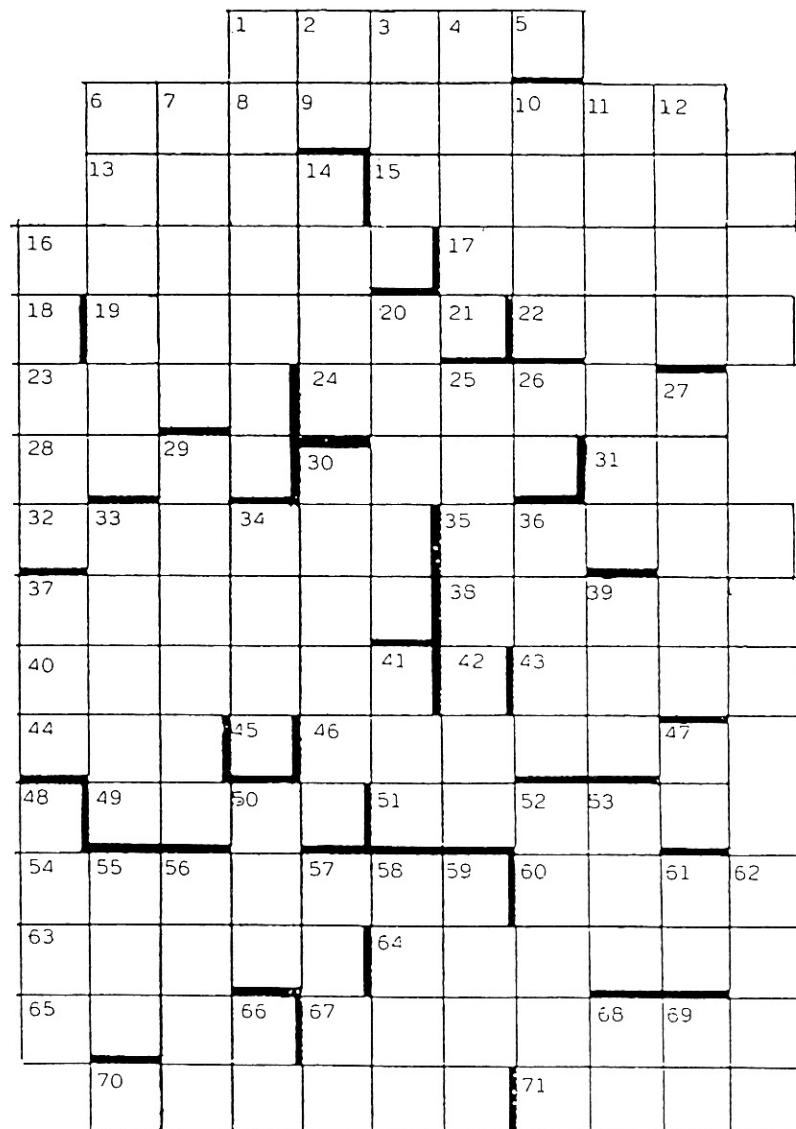
8 Brødrene _____

av _____

9 _____ Desperados

av _____

Henrik Ibsen, A. A. Milne,
J. K. Rowling, Daniel Defoe,
William Shakespeare,
Jostein Gaarder, Sigrid Undset
Kjell Aukrust, Astrid Lindgren

Namn: Klasse: Skole

Adresse:

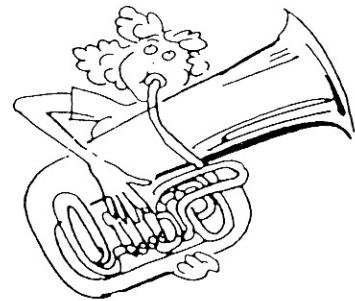
Var oppgåvene lette å løyse? _____

Norskryss 2 – 2002

Bokmål

Hovedemne: Fremmedord

Bokmål

Vannrett

1. Mulkt/lapp
3. Feilfri, fullkommen
8. Forbinding, omslag
11. Sitte til hest (omvendt)
13. Makter, greier
14. Fururot
16. Asbjørnsen og
eventyrsamlere
17. Kjemedyr (utdødd)
19. Hyl
21. Sint, arg (omvendt)
22. Bommerter, flauser
23. Antonym til hevet, løftet
25. Antonym til blide, fornøyde
26. Spiser
28. fra Lønneberget
32. Ordne seng
33. Fengsle
36. 30
38. Vond lukt
39. To like vokaler
40. Søke
42. Drikk
43. Tall
46. Lærlinger (på skolen)
49. Dårlig, skralt
51. Bryter ned/hageredskaper
52. Målmann
55. «Det var en ...»
56. Lokkematen
57. De 52 ... er et år
60. Rytmens, tempoet
61. Slangen
63. Tro, anta
64. Straffe, snakke til rette
66. Farter, drar

Loddrett

1. Apparat som måler lufttrykk
2. Morbror
3. Beredt, rede
4. Svutm, hev!
5. Kveg, buskap
6. Lege som opererer
7. Rulle
8. Sperring/feilskudd
9. Folkestyre
10. Sistemmann
14. Messingblåser
15. Gir, forærer
18. Utstyr, redskaper
23. Førerkort
24. Månefase
27. Sort, slag, type
30. Seierherre, ekspert
31. Jobb, stilling
34. Gripe
35. Artikkel
37. Damp
40. More seg
41. Uendelige, evinnelige
42. Øver
44. Smakfull, fin
45. Fløytet, plystret (perf. part.)
47. Adam og ...
48. Sint
50. Kjede, kjetting
53. Spiser
54. Gamle bokstavtegn
58. Restaurant, serveringssted
59. Et eller annet (ubest. pronomen)
62. Mye, ... mest
65. Uttale, ytre

Bruk de store trykkbokstavene (versalene) når du løser kryssord

A B C D E F G H I J K L M N

Norsk kryss 2 – 2002

Bokmål

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen til NORSK-NYTT v/Jon Hildrum, postboks 399, 7801 NAMSOS innen 6. september 2002.
Du deltar da i loddrekning om ungdomsbøker.

Også oppgavene nedenfor må være rett utfylt om du skal være med i loddrekningen.

Gjør som bakkespetten,
bruk hodet!

- A Finn fremmedord som betyr det samme. (De første bokstavene er oppgitt).

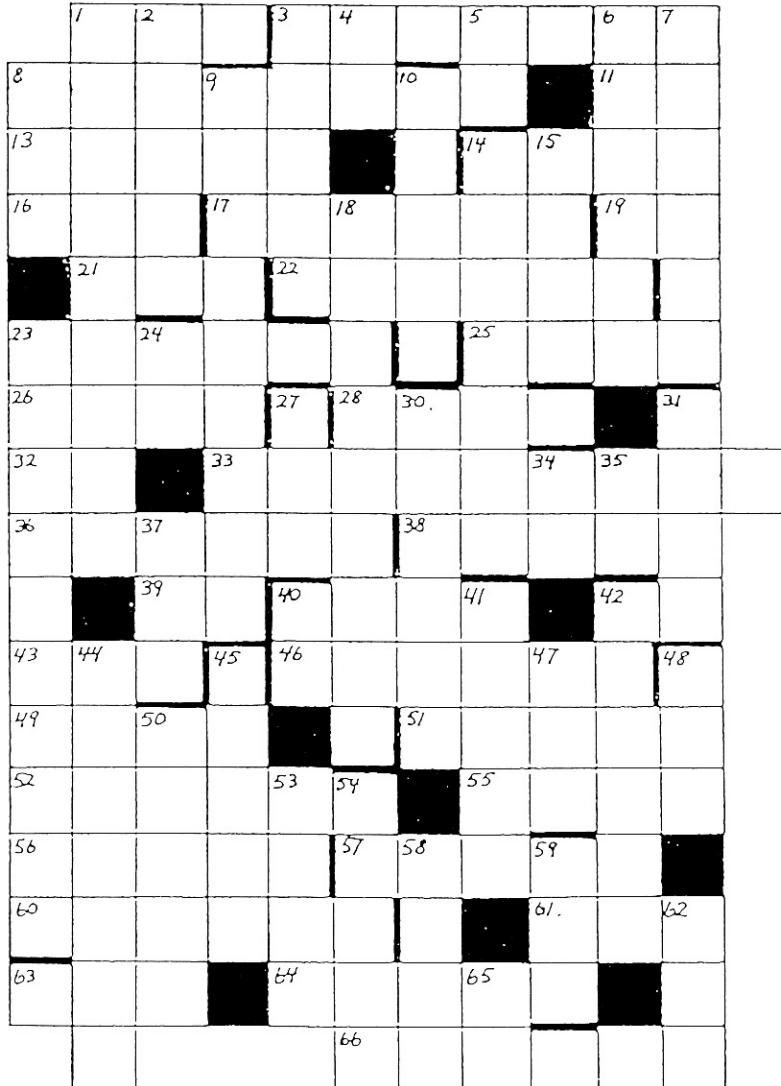
1. innviklet	k
2. hjelpe	a
3. trim	m
4. klapping	a
5. vannrett	h
6. sørgetlig	t

- B Nedenfor står først tre danske ord, så kommer tre svenske. Hva betyr disse orda?

1. kostald	-
2. svovelstikker	-
3. sodavand	-
4. tvål	-
5. glass	-
6. rolig	-

Hva syns du om vanskegraden på dette kryssordet? (kryss av!)

lett middels vanskelig

Navn:

Klasse: Skole:

Adresse:

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVAROPPGAVER

1 VISDOMSORD

Nedenfor står noen visdomsord. Ofte ble slike tekster formet som små vers. Enderimet gjorde det lett å huske tekstene. Les visdomsordene. Hvilke tanker gir de deg?

Han er godt verd
som er godt lærde.

Den folen ein ikkje kan få,
lyt ein finne eit lyte på.
(lyte = feil, mangel)

Når lukka er best,
skal ein passe seg mest.

Rett regnskap
gir godt vennskap.

Alle vil store være,
men ingen vil sekken bære.

Når sola går ned i vest,
arbeider den late best.

Det vakre blir styggare
dag for dag,
men det stygge
står ved lag.

Bruk ett av disse visdomsorda som utgangspunkt for en tekst. Velg en sjanger som du syns passer. Lag selv overskrift.

2 KJÆRESTER

Hvilke tanker får du når du leser ordet kjærest? Skriv om det.
Velg selv en passende sjanger. Du kan gjerne flette et dikt inn i teksten. Lag overskrift selv.

3 MEG SELV

Fyll ut boksene
på denne siden.

Mitt motto eller min favorittglupis:

Forbruk av tid:

På skolen:

Til lekser:

Fritid:

Meg selv

Navn

Lesestoff jeg liker

Musikk jeg liker

Favorittfarge(r)

Favorittmat

Favorittklær

Forbruk av penger:

Mat:

Klær:

Sportsutstyr:

Kino m.m.:

Ønsker for framtida (yrke, bosted, fritid):

Bruk de opplysningene du har notert på dette arket, tilføy gjerne flere momenter. Skriv en artikkel eller et intervju med deg selv som hovedperson. Lag selv ei passende overskrift.

4 DISIPLINÆRE VANSKER I UNGDOMSSKOLEN?

- Elevene skravler, roper og bråker og er uinteresserte. Læreren slipper ikke til med undervisning.
- Læremidlene er foreldet og annet nødvendig skolemateriell fins nesten ikke. Skolene får ikke penger til innkjøp.
- «Lekser gjør jeg ikke, har noe som er viktigere å bruke fritida mi til. Alle er garantert plass i den videregående skolen, så karakterene betyr ingenting,» sier en frittalende ungdomsskoleelever.

Dette er utsagn om ungdomsskolen i avisene.

Du skal holde et foredrag på et foreldremøte om forholdene i ungdomsskolen slik du som elev ser situasjonen. Skriv foredraget.

Lag overskrift selv.

5 DET SKJEDDE I STORGATA –

En mann er falt om på gata. Hva er hendt med ham? Folk reagerer forskjellig. Beskriv de ulike reaksjonene du ser på bildet. Hva tror du kommer til å skje? Hvilke tanker gjør du deg?

Lag en passende overskrift på teksten din.

6 MOBBING

Vi hører i vår tid ofte tale om mobbing.

Hva er mobbing? Hvorfor mobber mennesker hverandre?

Fins det noen mennesker som oftere blir utsatt for mobbing enn andre?

Er det forskjellige typer for mobbing? Forklar. Hva kan gjøres for å motarbeide mobbing?

Si din mening om mobbing. Spørsmålene ovenfor er ment som en hjelp når du skal skrive en artikkel om mobbing. Lag selv en overskrift der ordet mobbing inngår.

7 SORG

Farmor er død.
Feg forstår det ikke, er helt stum.
Farmor død.
Sitter i kirken ensom, entåre triller.
Farmor min eneste venn er død.
Jawisen:
Et krasj i Sverige.
En norsk dame død, 63 år gammel.

Jan Roger

Jan Roger (11 år) har satt SORG som tittel på diktet sitt. Hvilke bilder, tanker og følelser gir dette diktet deg? Kanskje minner diktet deg om en sorg du selv har hatt. Skriv en tekst om sorg. Velg selv sjanger. Her er noen forslag: Fortelling, essay, nekrolog (minnetale), brev, dagbok, dialog, dikt. Lag overskrift selv.

Bokstavleiken «Pluss i»

NYNORSK

Bruk alle bokstavane i utgangsordet. Føy til bokstaven i, og lag eit nytt ord som høver med nøkkelordet ytst til høgre.

Døme:

Utgangsord	Svarord	Nøkkelord
ENKEL + I	LEIKEN	Spelet, moroa

Lettast er det om du skriv utgangsorda på eit ark og kipper ut bokstavane. Fargelegg kvart ord før du kipper. Da er det lettare å halde orden på bokstavane.

Utgangsord	Svarord	Nøkkelord
1 P R E S S	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
2 S E T E R	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
3 B E T E N	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
4 S M A S K	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
5 P Æ R E R	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
6 G R A N D	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
7 P E R L A	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
8 F A L N E	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
9 S L A S K E T	+ i	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

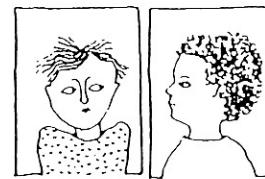
Kontrollprøve:

For å kontrollere om du har svara rett, set du ein bokstav frå kvart av svarorda inn i nøkkelbokstavrutene etter dette mønsteret:

Ordet her skal bli namnet på statssjefen i somme land.

SVARORD	1	2	3	4	5	6	7	8	9
BOKSTAV NR.	1	1	2	1	5	4	3	3	7
NØKKELBOKSTAV									

Skrivestafett – en skapende aktivitet der alle skriver samtidig

Elevene deles inn i skivelag. Det bør ikke være mer enn 5–6 elever på hvert skivelag på barnetrinnet. I ungdomsskolen, når lese- og skriveferdighetene er blitt større, kan størrelsen på skivelagene økes til 7–8 elever. Slik kan skrivestafetten gjennomføres:

1. Alle elevene får et skriveark. Øverst på dette skrivearket står **startsetninga**, for eksempel: **Det høres utrolig ut, men det er sant.** Elevene får opplyst at de nå skal skrive ei **fortelling** som tar utgangspunkt i startsetninga. (Selvsagt kan det stilles krav om en annen sjanger, for eksempel dagbok, intervju, hørespill, avisnotis osv.)
2. Alle elevene skriver nå sin setning (setning 1) under startsetninga. Skrivetid: ca 1 minutt. På signal fra læreren leverer alle elevene skrivearket til nestemann på sitt skivelag.
3. Alle elevene skriver så ei ny setning (setning 2) på arket. Slik fortsetter skrivestafetten til alle på skivelaget har skrevet ei setning på skrivearket. (Før arket kommer til sistemann på skivelaget, opplyser læreren om at nå skal fortellinga ha ei avslutning.)
4. Arket går til slutt tilbake til eleven som skrev setning 1. Denne eleven lager nå ei overskrift over teksten.
5. Overskriftforfatterne leser nå fortellingene høyt for klassen.
6. Overskriftforfatterne reinskriver fortellingene. (Dette arbeidet kan utføres som heimearbeid.) Bruk ordliste om det er tvil om hvordan orda skal skrives. Lag gjerne fargesprakende illustrasjoner, for tekstene skal utstilles!
7. De ferdigskrevne tekstene henges opp i klasserommet. Etterpå kan tekstene samles i klassens «forfatterbok» (en ringperm som klassen dekorerer med fargerik omslagsside og flotte bokstavtyper).

Forslag til andre startsetninger:

Plutselig merket jeg at det stod en person like bak meg.

Turisten stod midt på hengebrua da det skjedde.

Hunden hoppet opp og åpnet døra med forlabbene.

Skrivestafett som fagskriving

Skrivestafetten er også nyttig til fag-emner. Vanskegraden kan varieres ved at læreren stiller spesielle krav til innholdet. Dersom læreren ønsker at elevene skal holde sterkt på «en rød tråd» gjennom hele teksten, kan et spesielt krav være at et meningsbærende ord i startsetninga skal gjentas i elevsetning 1. Et eksempel fra en litteraturhistorisk skrivestafett:

Startsetning: Bjørnstjerne Bjørnson var en allsidig dikter som diktet i mange sjangrer.

Elevens 1. setning: Dikt, skuespill og bondefortellinger var de sjangrene han brukte flittigst.

Syng og skriv

Dialektvise fra Namdalen

Mel.: En sjømann har sin enegang

Ja, aller først må æ fortæl
at æ har farta my'.
Har tråla fedre-landet roindt,
har bodd i mang ein by.
Og når æ sjer på forholda
i nord, i sør, i væst,
så fins itj tvil i sjela mi
at Namdal'n kjæm ut bæst.

Vi har ein præktig natur her
med fjell og skog og sjø.
Og trivelige innfødte,
og mang' e fæstlig spro.
Men det æ like aller bæst
og som æ tillægg vækt,
det e ein kjølig effektiv
og saftig dialekt.

Så lèn dæ godt te-bakers no,
så ska du rætt få hør:
Ei mægg' det e eit hokjønn som
e god-roind, sætt og før.
Ein tronover, ein vantarri
e kailla som e vrang.
Og glupske folk e sopin, hungrig,
innholi og svang.

Og føle' du dæ sjaber og
litt tattlåt, korkjiin, klein,
så e det nokså stjerneklatr
at det e nå i vei'n.
Og e det nauvert, abakli
og böklåt, kiltråt med,
så har du det så trasig at
du nesten må i kne.

Når vi e trøtt, så e det klart
vi sei at vi e klar.
Og når vi påstår du e snål,
så e du rætt'lig rar.
Ein karavoli' framtoning
det e ein hovin blei.
Men snedig folk e likanes
og godlynt, glad og grei.

Ei ørtæv e ein ørefik.
Ei tu det e ein klut.
Å tjon det e å småjobb litt.
Ein stakaill e ein gut.
At fløt e snar og nater sint,
og fjsus, ja, det e brå.
At travalli' e vanskelig
det tvile ingen på.

Ja, dialekten krydre språk,
den e eit vitamin.
Har ord og uttrøkk som vi trøng,
e lur og lun og fin.
Men norsk e tjukt av engelsk no.
Sann blanding e itj ækt.
Nei, språket må berikes med
meir namdals-dialekt.

Jon Hildrum

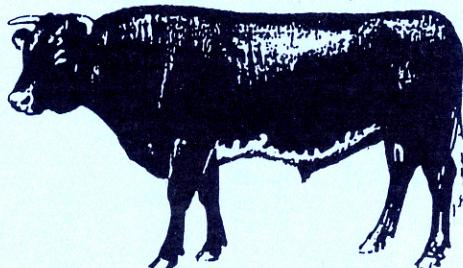
En sjømann har sin enegang

Gå på jakt etter dialektord fra ditt distrikt. Bruk
ordene i ei vise eller en rap.
Framfør tekstene i klassen.

Dialekten er vårt egentlige morsmål

Kryssordløsninger – Norsknytt 1-2002

Nynorsk

11 vassrett

Bokmål

33 vannrett

2 loddrett

	1	2	3	4	5	6	7	E
F	R	I	S	K	E	O	K	S
R	A	B	A	T	T	E	L	K
R	U	N	E	R	S	T	R	E
K	O	R	G	A	E	I	S	P
O	S	S	B	L	E	M	M	A
S	L	O	S	S	M	A	I	D
T	O	L	K	E	N	D	R	U
E	V	A	R	I	E	R	E	E
N	I	L	E	N	T	I	A	L
G	R	E	I	T	T	O	L	L
S	V	I	K	A	R	S	T	E
L	A	K	S	F	I	R	E	R
U	R	E	T	R	S	K	L	A
M	Y	N	T	I	T	A	L	I
K	R	E	V	K	E	R	A	L
A								

Aktiv kvinne

Sivs samliv med Holm gikk i stå,
med Hoff og med Haug likeså.
/:Og nå her om dagen
så sparket hun Hagen.
Nå kalles hun kun 4H.:/

Ulykke under barbering

En skjeggete fyr i fra Mode
barberte seg ved sin kommode.
Da speilet datt ned,
skreik mannen: "Akk ve!
Hent hjelp! Jeg har skjært av meg hode."
J.H.

	1	S						
	2	G	R	A	T	I	S	
6	A	K	V	A	R	I	U	M
13	G	A	R	D	I	N	U	R
16	N	B	Ø	D	E	G	M	R
19	R	E	V	E	G	O	I	A
22	U	L	L	R	S	V	R	E
29	N	O	T	S	U	R	E	A
37	P	U	S	R	F	A	N	N
44	T	E	L	L	E	L	L	L
	L							

Løsninger på blaute gåter side 22:

1. Ugla
2. Uer

C-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

Norsknytt

Norsknytt 2 - 2002

Innhold

- 1 Tid for fortelling
- 2 Kryssordvinnere - Norsknytt 1 - 2002
- 3 Forny språket ditt - det er vår
- 4 «Godbitark» styrker elevenes språklige selvfølelse
- 6 Bli kjent med Olav Duun gjennom anekdoter
- 8 Forløpsfortellingen - den mest brukte sjangeren i skolen
- 10 Skumle lyder fra matbua
- 11 Skriv fortellinger, igangsettere
- 12 Fortellerplakaten
- 13 Alt kan sies på norsk
- 14 Oppgaver til Alt kan sies på norsk
- 15 Stemninger, muntlige aktiviteter
- 16 Den store ordjakta
- 18 Detaljer gjør leseren nysgjerrig
- 19 Intervju om leseinteresser
- 20 Tema: Grannespråk: Finn rett ord
- 21 De tre flaskene Brus som skulle til byen og tømmes
- 22 Norskryss, nynorsk 2 - 02
- 24 Norskryss, bokmål 2 - 02
- 26 Tentamen i norsk, bokmål
- 30 Bokstavleken «Pluss i»
- 31 Skrivestafett - en skapende aktivitet der alle skriver samtidig
- 32 Syng og skriv: Dialektvise fra Namdalen
- 33 Kryssordløsninger - Norsknytt 1 - 2002

BØNN

Ikke i stanga og ut
men inn
Ikke bestandig selvsagt
- bare nå og da

Det ber jeg om

Ikke over tverrliggeren
men under - og inn
Ikke bestandig selvsagt
- bare nå og da

Det ber jeg om

H.